

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

תרגום מאת הרב יצחק יוסף ז"ל

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482

הנושא: להיזכרות למלאכים

והזהב יזכיר את חטא עגל הזהב. ושאלו: אם כן, מדוע עובד הוא בבגדי זהב בבית המקדש? וענו: מבפנים קא אמרינן, אין הדברים אמורים אלא בקדש הקדשים. והקשו: והלא השופר מבחוץ הוא, ומדוע אסרו שופר של פרה מטעם "אין קטגור נעשה סגור", והלא אין כלל זה אמור אלא בקדש הקדשים? ותרצו: כיון דלזכרון הוא, מבפנים דמי.

וכתב על כך רבי ישראל מסלאנט זצ"ל, וזו לשון קדשו: "וכאשר כח הציור מועיל למוסר, יצייר האדם בעצמו, אילו היה כהן גדול, והיה צריך להיכנס ביום הכפורים לבית קדש הקדשים, היה חרד מאד לנפשו פן תפגעהו רעה חלילה - כן יחזק אמונתו באמונת חכמים רבותינו חכמי התלמוד ז"ל אשר פסקו ופסלו שופר של פרה משום שאין קטגור נעשה סגור. הגם שבבית המקדש המקדש בבגדי זהב נכנסים, אכן שופר כיון שלזכרון בא, והאדם נזכר ונשפט על כל מעשיו, ככהן גדול הנכנס לקדש הקדשים הוא והדברים כהויתם! ומאוד מאוד יחרד לב האדם המעמיק בדבר הנורא הזה".

כלומר, על האדם להרגיש בשעת תקיעת השופר, כאילו הוא כהן גדול הנכנס אל קדש הקדשים ביום הכיפורים.

והרי ברגע זה אם הכהן הגדול היה חושב מחשבה שאינה נכונה, אומר הזוהר הקדוש בזוהר חדש דף כ"ד, כי מיד היו יוצאים אש מהכרובים ונכנסין בין שני נחיריו והיו שורפים אותו מבפנים – נשמה נשרפת וגוף קים - והיה מיד נופל ומת. לכן היה צריך לקשור שרשרת של זהב לרגלו כדי למשוך אותו החוצה.

כך צריך להרגיש כל יהודי בשעת תקיעת שופר.

עוד מצינו, נאמר בעבודת הכהן גדול בקדשי הקדשים ביום הכיפורים (ויקרא ט"ז, ז'): "וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבואו לכפר בקדש עד צאתו וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל". שנינו על כך בירושלמי (יומא כז): "וכל אדם לא יהיה באהל מועד, אפילו אותן שכתוב בהן (יחזקאל א', י') ודמות פניהם פני אדם, לא יהיו באהל מועד". כלומר אפילו מלאכים שדמות פניהם הם "פני אדם" אסור להיות באהל מועד, בשעה שהכהן גדול עבד עבודתו בקדשי הקדשים.

ומספר הירושלמי (שם): "ארבעים שנה שימש שמעון הצדיק את ישראל בכהונה גדולה, ובשנה האחרונה אמר להן: בשנה הזאת אני מת, אמרו לו: מהיכן אתה יודע? אמר להן: כל שנה ושנה שהייתי נכנס לבית קודש הקדשים, היה זקן

מובא במסכת בבא בתרא (קסד): שלש עבירות אין אדם ניצול מהן בכל יום: הרהור עבירה ועיון תפלה ולשון הרע. לשון הרע סלקא דעתך? אלא אבק לשון הרע. אמר רב יהודה אמר רב: רוב בגזל ומיעוט בעריות והכל בלשון הרע. בלשון הרע סלקא דעתך? אלא אבק לשון הרע.

וכתב המהרש"א על דברי הגמרא וז"ל: יש לדקדק דמשמע לישנא דאי אפשר להינצל מג' עבירות אלו ואם כן מאי עבירה שייך בהו? ועוד קשה, למאי נפקא מינה אצטריך ליה למימר הכי דאין אדם ניצול כו'?

ותירץ וז"ל: ונראה לומר, שם אדם מנח על המצאע בין העליונים ובין התחתונים כדאמרינן אברא אותו מן העליונים ומן התחתונים זכה הוא מן העליונים לא זכה הוא מן התחתונים. ולכך העובדי כוכבים שלא זכו הם מן התחתונים ואינן קרויין אדם כדאמרינן "אדם אתם" – אתם קרויין אדם ואין אומות העולם קרויין אדם. וישראל שזכו הם מן העליונים כמ"ש "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה". ובפרק אין דורשין דרשו במעלת החכם: "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא" - אם דומה הרב למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו כו'. כלומר, שיהיה האדם נמשך במעשיו שיהיה דומה למלאך ה' צבאות, וזהו שאמר כאן: אין אדם ניצול מהם כו'. דהיינו העומד בשם אדם המונח לו ואינו מדמה עצמו למלאך כי הוא נקרא אדם על שם: אפר דם מרה כדאמרינן בסוטה, הנה מצד שהוא מוטבע בחומר מן התחתונים שנברא מעפר ואפר א"א לו לכוין ולעייין בתפילתו. ומצד שהוא בעל דם רתיחת הדם שבו מביאו לידי עבירה. ומצד שהוא בעל המרה הוא בעל לשון הרע ומידות רעות, אבל האיש הזוכה ומדמה עצמו במעשיו למלאך ה' יוכל שפיר להינצל מג' עבירות אלו ושייך בהו לשון עבירה וק"ל.

מבואר מדברי המהרש"א כי כל יהודי ויהודי יכול ואף מוטל עליו להגיע לדרגה הנשגבה של "מלאך" ואזי יוכל הוא להינצל אפילו מהעבירות הקשות של: הרהור עבירה עיון תפילה ואבק לשון הרע.

והנה, שנינו במשנה במסכת ראש השנה (כו): כל השופרות כשרים, חוץ משל פרה. ואחד הטעמים: משום שיזכיר את חטא העגל, ואין קטגור נעשה סגור.

ואמרו שם בגמרא: מפני מה אין כהן גדול נכנס בבגדי זהב לפני ולפנים לעבד עבודה, לפי שאין קטגור נעשה סגור,

אחד לבוש לבנים ועטוף לבנים נכנס עמי ויוצא עמי, ובשנה הזו נכנס עמי ולא יצא עמי".

התפלאו על כך חכמי התלמוד ושאלו את רבי אבהו: "והא כתיב וכל אדם לא יהיה באהל מועד, אפילו אותן שכתוב בהן ודמות פניהם פני אדם לא יהיו באהל מועד", כלומר אם כן נכנס עמו זקן אחד לבוש לבנים שהיה מן הסתם מלאך, השיב להם רבי אבהו: "מה אמר לי דהוה בר נש, אני אומר הקב"ה היה".

סיפור זה עם שמעון הצדיק מובא גם כן במדרש (ויק"ר כא, יב): "וכל אדם לא יהיה באהל מועד. בשנה שמת בה שמעון הצדיק, אמר להם בשנה זו הוא מת. אמרו לו: מנין אתה יודע? אמר להם: בכל שנה ושנה היה זקן אחד לבוש לבנים ומעוטף לבנים נכנס עמי ויוצא עמי, שנה זו נכנס עמי ולא יצא עמי. אמר רבי אבהו: ומי יאמר שאדם היה והלא הקב"ה בכבודו היה נכנס עמו ויוצא עמו".

אלא שכאן במדרש מוסיף רבי אבהו להתפלא על הכהן גדול עצמו איך נכנס לקדשי הקדשים: אמר רבי אבהו, וכהן גדול לא אדם היה, כלומר איך אומר הכתוב: "וכל אדם לא יהיה באהל מועד", הלא הכהן גדול עצמו שנכנס לקדשי הקדשים היה אדם?

ומתיר: "אלא כההוא דאמר רבי פנחס, בשעה שהיה רוח הקודש שרוי עליו היו פניו בוערות כלפידים עליו, הדא הוא דכתיב (מלאכי ב', ז) כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו' ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא".

שואל בפירוש "מתנת כהונה" על המדרש: הלא רבי אבהו עצמו הסכים שגם מלאך אסור לו להיכנס לקדשי הקדשים, שהרי זה גרם לו לומר כי הזקן שהיה לבוש לבנים שנכנס עם שמעון הצדיק לא היה אלא הקב"ה עצמו, אם כן איך מתיר רבי אבהו שהכהן גדול נכנס משום שלא היה אדם אלא מלאך, הלא גם מלאך אסור לו להיכנס?

ותירץ ב"עבודת ישראל" להמגיד הקדוש מקו'ניץ ז"ע (יום הכיפורים ד"ה חמש טבילות), כי רק מלאך שהוא בבחינת "פני אדם" לא היה רשאי להיכנס, אבל שרף שהוא יותר גבוה ממלאך מותר לו להיכנס באהל מועד, וזהו שאמרו על הכהן גדול: "בשעה שהיה רוח הקודש שרוי עליו היו פניו בוערות כלפידים", כלומר שהיה בבחינת שרף על כן היה יכול להיכנס באהל מועד.

מעתה לפי גילוי של רבי ישראל סלנטר שבעת תקיעת שופר כל יהודי נחשב ככהן גדול הנכנס אל קדש הקדשים, נמצא כי כל יהודי בעת תקיעת שופר עולה לדרגה הגבוהה והנשגבה של "שרף" וגבוה הוא מן המלאכים.

עוד מצינו במדרש בבראשית רבה (סה, כב) כשבא יעקב לקבל את הברכות, נאמר: "וירח את ריח בגדיו ויאמר: ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'", ודרשו בגמרא (סנהדרין לז.). אל תקרי "בגדיו" אלא בוגדיו". וביאורו, שעמד לתת הברכות לא לבנו בלבד, אלא לעם שיקים. והשקיף ברוח קדשו מי יהיו בני העם, עד לאחרונים שבהם, עד לבוגדים, ונחה דעתו.

וכדוגמה הביא המדרש את סיפורו של יוסף משיתא.

בשעה שביקשו שונאים להיכנס להר הבית, אמרו: יכנס מהם ובהם תחילה.

אמרו לו: "עלה, ומה שאתה מוציא יהיה שלך". נכנס, והוציא מנורה של זהב. אמרו לו: "אין דרכו של הדיוט להשתמש בזו. אלא היכנס שוב, ומה שאתה מוציא יהיה שלך". ולא הסכים. הציעו לתת לו גביית המס בכל ארץ ישראל לשלוש שנים, ולא הסכים. אמר: "לא דיי שהכעסתי לאלקי פעם אחת, אלא שאכעיסנו פעם שניה". מה עשו? כבלו אותו בשלחן של נגרים, והיו מנסרים בו, והיה צווח ואומר: אוי לי שהכעסתי לבוראי".

תמה הרב מפוניבז' זצ"ל: מה ארע כאן - אדם בזוי ושפל שהיה מוכן להיכנס אל בית המקדש רק בשביל לבזוז ולקחת מאוצרותיו בעד בצע ממון, לפתע משתנה ומוכן למסור את נפשו על קידוש ה', הכיצד?

ענה: כי נכנס לבית המקדש. והנכנס לבית המקדש, אפילו יהיה מתיון שפל, אפילו אם נכנס כדי לבזוז, יצא אדם אחר, מוסר נפש על קדשת השם!

ואם כך - הרי "שופר, כיון דלזכרון הוא, כלפנים דמי" - לא כבית המקדש, כאולם וכהיכל, אלא כקדש הקדשים ממש - הרי צריכים אנו לצאת משם מלאכים!

הגאון רבי אליהו לאפיאן זצ"ל, מבאר מה שמתפללים: "ואל תביאני לידי עבירה", כי יש אדם שחוטא בדרך מקרה. עכשיו חטא, עוד מעט ישוב, וימשיך הלאה. אבל יש מי שהוא כבר "בידי" עבירה. הוא כבר תפוס בידיים של העבירה רח"ל. והוא על ידי שחטא והתרגל בחטא, וממילא הוא כבר לא יכול להתנתק ממנה, העבירה תפסה אותו בידיה שבי. כמו שאחד שמעשן אומר, "אני מבין שזה מזיק לי לבריאות, אבל אני כבר לא יכול להתנתק". אף הוא, מאחר והתרגל לחטוא הוא בידי העבירה, אין לו שליטה, נעשה לו כמו טבע שני. ומי שהתרגל לחטוא, צריך על זה תפילה מרובה והרבה לימוד מוסר, ובא ליטור יסייעו אותו.

אולם בזמן תקיעת שופר יהודי מתעלה להיות בחינת מלאך ושרף, ולכן יכול לצאת מכבלי היצר הרע. ולכן השופר הוא בבחינת שחרור עבדים כמו בשנת היובל.

הגמרא (ר"ה לג:) אומרת שאנחנו לומדים שאת מצוות שופר בר"ה לומדים משופר של שנת היובל. ביובל כתוב: "והעברת שופר תרועה וקראתם דרור בארץ" (ויקרא כ"ה, ט), ולומדת הגמרא מהיקש הפסוקים שגם בר"ה המצווה היא דווקא בשופר ולא במשהו אחר, כמו ביובל. היובל כידוע הוא רק אחת לחמישים שנה, וגם זה רק בזמן שרוב יושביה עליה, ורק כשאין עלינו שעבוד מלכויות. בהיסטוריה של עם ישראל יובל דאורייתא היה רק בימי בית ראשון - שאז היו רוב יושביה עליה ולא היה שעבוד מלכויות. בבית שני כבר לא היו רוב יושביה עליה, ובבית שני הירושלמי כותב שהיה שעבוד מלכויות. אז, כבר לא היה יובל מדאורייתא. אנחנו תוקעים בשופר מדי שנה בר"ה. הגמרא אומרת שמצוות שופר נלמדת מיובל שהיה רק בזמן בית ראשון ואחת לחמישים שנה, ומשם לומדים על התקיעה שתהיה דווקא בשופר? כוונת הגמרא אינה רק ללמוד שבכלי שנקרא שופר תוקעים, אלא כנראה כוונת הגמרא ללמוד מיובל את המהות של השופר.

מה פירוש "תקע בשופר גדול לחירותנו"?

"לחירותנו" זה המהות של השופר. שופר נלמד מיובל. כמו שהתקיעה ביובל היא תקיעה שמסמלת את שחרור העבדים. כשהיו תוקעים במוצאי יו"כ, זה היה סמל לשחרור מעבדות.

השופר של ראש השנה נלמד מאותו שופר של חירות, שנצטוונו עליו אחת לחמישים שנה בשנת היובל. כי מהות השופר לשחרר אותנו מכבלי הצר הרע.

במה נדמה האדם למלאך?

מלאך ראשי תיבות: "כי מחכים אנחנו לך", מכיון שהמלאכים יודעים את מעלתו יתברך, הם כל הזמן משתוקקים להדיבק בו יתברך, לכן הם עשויים מאש, כדוגמת האש שכל הזמן שואפת לעלות למעלה.

וזהו הביטוי "רצוא ושוב" הלוקח ממעשה מרכבה המופיע בספר יחזקאל, שם מסופר על חיות הקודש: "והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק". הביטוי "רצוא ושוב" מבטא מצד אחד תשוקה אדירה לעלות ולהתעלות; להגיע לרקיע ולהציץ בפני השכינה. מאידך ישנו ה"שוב" - הנסיגה שבאה מעוצמת האור הכל כך גדול שגורם לחיות הקודש לרתיעה ולחזרתן למקומן הקודם.

ומלאכים בעולם העשיה הרוחני נקראים "אופנים" (כי עולם העשיה הזה השפל הוא עשיה דעשיה, שהוא בתוך בטן הנחש בתוך הקליפות, ויש עולם העשיה הרוחני שם ישנם מלאכים קדושים כן ביאר הרש"ט) ואלו המלאכים יש להם יראה גדולה מהש"ת עד שלרוב הרגשת הדבקות וההשתוקקות שלהם כביכול מסתובבים ומתהפכים בדרך אופנים ועיגולים. וע"ד מה שנאמר אצל דוד המלך ע"ה "ודוד מכרכר בכל עוז" דאי' במדרש שלרוב השתוקקות היה מהפך ומסובב עצמו בדרך עיגולים.

ממילא האדם שמוטל עליו להידמות מלאך, היינו לשאוף ולהשתוקק להגיע לדרגה גבוהה יותר ממה שהוא נמצא בה.

וכתב בספה"ק שם משמאל (פרשת כי תשא - שנת תר"ע) וז"ל: הנה כ"ק אבי אדמו"ר זצוקללה"ה הכ"מ זי"ע אמר: שאם תהיה לאדם השתוקקות לעבודת הש"ת אז א"א שיהיה בגיהנם, ואם יהיה שמה, ערב הוא בדבר שהתשוקה ההיא תוציא אותו החוצה משם כחץ, עכ"ל.

וכתב הרה"ק רבי שלום מבעלז זי"ע (פרשת לך לך): איתא בגמרא (ערובין יט.) שאברהם אבינו יושב על פתח גיהנם ואין מניח להיכנס למי שהוא נימול, ואין הכונה שמוציא מי שעובר על מצות ה' במרד ובמעל אלא אברהם מוציא מגיהנם רק אותם אנשים שבפנימיותם יש להם הרצון לעשות רצון העליון אלא שמחמת עובי העולם אין בכוחם ואת אלה אברהם שומר ומציל.

כי הרי ענין ההשתוקקות היא הדביקות בה' יתברך. הנמצא בגיהנם רחוק הוא מה', ממילא אם במשך חייו היה משתוקק להידיבק בה' יתברך, הרי אותה השתוקקות תוציא אותו מהגיהנם להתקרב אליו יתברך.

בספר דודאים בשדה לתלמיד הרבי רבי אלימלך מליז'ענסק זי"ע (פרשת תרומה) כתב וז"ל: שמעתי בשם המנוח הצדיק המפורסם מורינו בעריש ז"ל, בהא דכתיב (תהלים קל"ו) 'נחלה לישראל עבדו', רצונו לומר, אם איש מישראל חולה מחמת אהבת הבורא וחושק לעבדו, אזי אע"פ שיצרו תקפו או שיש לו שאר מניעה ואינו יכול לעבוד כראוי, מכל מקום זאת המחשבה שחושק נחשב למעשה, וזה שכתוב "נחלה לישראל" לשון "חולת אהבה" כנ"ל זה גם כן נקרא "עבדו" ודפח"ה. עכ"ל.

וכתב בספר ארץ צבי (קו"ג'גלוב פרשת שקלים תרפ"ח עמוד רכ"ח) "מטבע של אש הראה לו הקב"ה" (שקלים ד' ב'), כי משה רבינו ע"ה נתקשה, למה המצוה דווקא במחצית השקל הלא כבוד המצוה יותר ליתן דבר שלם? על זה הראה לו הקב"ה "מטבע של אש", כי אדרבה מחצית השנייה שמשתוקק ליתן ואינו יכול, זו חביבה יותר, כי מהשתוקקות הזאת שהיא רצופה אהבה וגעגועים "רשפיה רשפי אש שלהבתיה", מזה נעשה מטבע של אש, וזאת היא העולה לעומק רום יותר מהמחצית שנותן.

כתב בספר ארץ צבי (קו"ג'גלוב ארבע פרשיות פרשת החודש ד"ה חודש עמוד רל"ו) וז"ל: הנה כתיב בתפלת נחם "ובאש אתה עתיד לבנותה", נראה לבאר, דבכח האש השלהבת והתשוקה שיש לישראל בגלות לעבודה ולבית המקדש ואין לאל ידם, על ידי זה גוברים הגעגועים ביותר, ובכח התקבצות כל ניצוצי אש אלו, בכל משך ימי הגלות מזה האש יבנה המקדש דלעתיד.

לכן אף לעתיד לבוא יזכו הר תבור והר כרמל שהשתוקקו שתיתנן התורה עליהם כמבואר במדרש (בר"ר פצ"ט ס"א): בשעה שבא הקב"ה ליתן תורה בסיני היו ההרים רצים, תבור בא מבית אליס וכרמל מאספמיא, זה אומר אני נקראתי. וזה אומר אני נקראתי. והגם שאז נפטרו בלא כלום שלא ניתנה עליהם התורה כלל, מכל מקום בשביל הרצון והשתוקקות זו יזכו לקדש את שמו יתברך ואף לעתיד לבוא שיבנה עליהם בית המקדש.

כפי שמובא במדרש (ילקוט שמעוני שופטים פרק ה' רמז מ"ז) על הכתוב בשירת דבורה (שופטים ה' ג'): אנכי לה' אנכי אשירה, זה שאמר הכתוב, כי כתבור בהרים וככרמל בים יבוא. בשעה שבא הקב"ה ליתן תורה שמעו תבור וכרמל, והניחו מקומם ובאו להם, ושט כרמל בים, והקב"ה ציוה להם, למה תרצדון הרים גבוננים, למה אתם רצים ומדיינים, בעלי מומין אתם כענין שנאמר או גבן או דק, ההר חמד אלקים לשבתו זה סיני. ואף על פי כן פרע להם הקב"ה שכרם, בטיורף [בזכות הטיורף] שנטרפו ובאו, בתבור נפל סיסרא וחילולתיו ונעשה לישראל ישועה בראשו, כיון שנפלו שונאיהם של ישראל נאמר בו אנכי לה' אנכי אשירה, בסיני נאמר אנכי ה' אלקיך, ובתבור נאמר בו "אנכי לה' אנכי אשירה", בסיני נאמר אנכי, ובתבור נאמר שני פעמים. ובכרמל נתקדש שמו של הקב"ה [כשניצח אליהו הנביא את נביאי הבעל], ונאמר בו (מלכים א יח-ל) ה' הוא האלקים כנגד אנכי ה' אלקיך. עכ"ל.

מדרש זה מובא בשינוי קצת בפירוש רש"י על הכתוב (שופטים ה-ג): "אנכי לה' אנכי אשירה, אנכי אנכי כפול. שמעתי מדרש אגדה, לא קפח הקב"ה שכר תבור וכרמל, שבאו למתן תורה לתת עליהם את התורה וחזרו בבושת הפנים, אמר להם הקב"ה: סוף שאני פורע לכם כפליים, נאמר בסיני אנכי ה' אלקיך, בתבור יאמר אנכי אנכי, נאמר בסיני אנכי ה' אלקיך, בכרמל יאמר כפול ה' הוא האלקים, ה' הוא האלקים, בימי אליהו. עכ"ל דברי רש"י.

הרי לנו שעל אף שנדחו בזמן מתן תורה ולא ניתנה עליהם התורה, אולם זכו בעתיד לקדש את שמו יתברך עליהם בזמן דבורה הנביאה ובזמן אליהו הנביא.

עוד דרשו במדרש (ילקוט שמעוני ישעיה רמז שצ"א) על הפסוק (ישעיה ב' ב') "וְהָיָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים נִכּוֹן יְהוָה הַר בֵּית ה' בְּרֹאשׁ הָהָרִים". אברהם קראו הר, (בראשית כב-יד) "אשר יאמר היום בהר ה' יראה", משה קראו הר (דברים ג' ה') "ההר הטוב הזה והלבנון", דוד קראו הר, (תהלים כ"ד, ג') "מי יעלה בהר ה'", ישעיהו קראו הר, "נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים". רבי פנחס בשם רבי ראובן אמר: עתיד הקב"ה להביא סיני ותבור וכרמל ולבנות בית המקדש על גביהן, מה טעם? "והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים"

ה"ישמח משה" בפרשת יתרו עומד על מה שהזכיר המדרש רק שלוש ההרים סיני תבור וכרמל ולא הזכיר גם את "הר המוריה", שהרי לא יעלה על הדעת שבית המקדש השלישי לא יבנה במקומו על הר המוריה. וביאר כוונת המדרש שלעתיד לבוא יבנה הקב"ה את בית המקדש השלישי במקומו על הר המוריה, ואחר כך יניח את הר המוריה עם בית המקדש שעליו על שלוש ההרים סיני תבור וכרמל.

והביא ראיה לכך ממה שאמר הנביא: "והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה'" בראש ההרים", הרי שלא אמר: "נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים", שאז היה פירושו שיבנה הקב"ה את בית ה' בראש ההרים סיני תבור וכרמל אלא דקדק לומר: "נכון יהיה הר בית ה'" בראש ההרים", כלומר "הר בית ה'", הוא הר המוריה שעליו נמצא בית ה', יהיה נכון "בראש ההרים" - סיני תבור וכרמל.

והנה כתב בעל הישמח משה בספרו תפלה למשה לפרש את הפסוק בתהילים (צ"ב, י"ד) "שתולים בבית ה' בחצרות אלהינו יפריחו", על פי מה שאמרו במסכת מגילה (כט.) עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל. והנה הקבועים בהם יכנסו בהם ויפרחו לארץ ישראל עמהם, וזהו שתולים בבית ה' כעת בחצרות אלהינו יפריחו. עכ"ד.

ויש לומר מכח ההשתוקקות של המתפללים בעת הגלות לבנין בית המקדש, היא תתן כח ויכולת בבתי כנסיות לפרוח ולעוף אל ארץ ישראל ולהיקבע שם.